

Lukutaitojen tutkimusta ja monenlaista muuta – katsaus informaatiotutkimuksen opetukseen ja tutkimukseen Oulun yliopistossa

Erilaiset lukutaidot ovat vahvasti edustettuina Oulun yliopiston informaatiotutkimuksen opetuksessa ja tutkimuksessa. Informaatiolukutaidon lisäksi tutkimusta tehdään muun muassa terveystiedon ja energiatiedon lukutaitojen parissa. Oulun kurssitarjoannassa on pyritty huomioimaan myös korkeakoulukirjastojen uusiin palveluihin liittyviä osaamistarpeita.

Millaista teemat korostuvat informaatiotutkimuksen alalla Oulun yliopistossa? Millaisia teemoja alan opiskelijat käsittelevät graduissaan? Näkyykö viestintäteknologian kehitys tutkimusaiheiden valinnassa? Tässä artikkelissa saadaan vastauksia mainittuihin kysymyksiin ja valotetaan laajemminkin informaatiotutkimuksen tilannetta Oulun yliopistossa. Haastateltavina artikkelissa ovat yliopistonlehtori **Heidi Enwald** ja tutkijatohtori **Anna Suorsa**.

Ihmisten välinen näkökulma informaatioon

Informaatiotutkimusta voi Oulun yliopistossa opiskella humanistisessa tiedekunnassa. Informaatiotutkimus on osa Historian, kulttuurin ja viestintä-

tieteiden tutkinto-ohjelmaa. Opiskeluun liittyvä kokonaisuus on nimeltään informaatiotutkimus ja viestintä.

– Oppiaineen yhteydessä on tiedeviestinnän maisteriohjelma (TIEMA), joka on ainutlaatuinen Suomen mittapuulla. Informaatiotutkimuksen opiskelijat tekevät yleensä jonkin verran tiedeviestinnän opintoja ja pyrimme muutenkin linkittämään opintoja ja tekemään yhteistyötä, kertoo Heidi Enwald.

Informaatiotutkimuksen perusopintojen osalta Oulun yliopistossa on oma kokonaisuus, jota ei ole toteutettu yhdessä muiden oppiaineiden kanssa.

– Taidamme olla nykyisin ainoa yliopisto Suomessa, jossa informaatiotutkimuksessa on oma perusopintojen kokonaisuus. Mukaan on tullut joitakin kursseja muista oppiaineista, mutta ei yhteisesti luotua kokonaisuutta perusopinnoissa, kertoo Enwald.

Oulussa informaatiotutkimuksen tutkimuksessa korostuu ihmistieteellinen ja ihmisten välinen näkökulma informaatioon, kertoo Suorsa.

– Perusta tutkimuksessa ja myös opetuksessa on humanistinen, usein jokin ihmisten toimintaan liittyvä asia.

Opiskelijoiden sisäänottomäärät ovat Enwaldin mukaan hieman vaihdelleet viime vuosina, samoin valmistuneiden määrät.

– Tänä vuonna on otettu 17 uutta pääaineopiskelijaa. Osalla on kyse uudelleen koulutautumisesta, ja osalla on jo taustaa muualta ja tulevat suoraan maisteriohjelmaan. Alan vaihtajia meillä ei ole kovin paljon, mutta jotkut voivat suuntautua kandidaattiin jälkeen esimerkiksi tiedeviestintään ja tekevät sinne maisterin tutkinnon, sanoo Enwald.

Oulussa tutkimusta on perinteisesti tehty lukutaidoista, se heijastuu myös opetustarjontaan.

– Opiintojen painotuksen osalta lukutaidot ovat vahvasti mukana. Yleisemmän informaatiolukutaidon lisäksi eri kontekstien kautta tarkasteltavia lukutaitoja ovat esimerkiksi terveystiedon ja energiatiedon lukutaito. Yksi painopistealue on myös tietohallinto ja tiedolla johtaminen. Lisäksi painotusta on tieteellisessä viestinnässä ja informaatiokäyttämisen eri alueilla, kuten tietokäyttämisen ja näihin liittyvien käytäntöjen tutkimuksessa.

Käytännön osaajat vahvasti mukana opetuksessa

Millaista yhteistyötä Oulussa on opetuksen toteuttamisessa?

– Opetuksessa käytämme joillakin kursseilla aika paljon vierailevia luennoitsijoita. Näillä kursseilla on tiivistä yhteistyötä ja saamme käytännön osajia kertomaan asioista. Esimerkiksi bibliometriikkaa käsittelevällä kurssilla on paljon kirjastoalan henkilöitä mukana, ja he vievät osaltaan kurssia käytännönläheisempään suuntaan, kertoo Suorsa.

– Ja viimeksi kun uudistimme opintosuunnitelmaa, niin yliopistokirjaston

johtaja oli mukana siinä prosessissa. Siinä vaiheessa asioita pyöriteltiin myös työelämän näkökulmasta, sanoo Enwald.

Tilanne on osaltaan parantunut, kun käyttöön on otettu etäyhteydet myös opetuksessa.

– Nyt on helpompi kysyä vierailijoita mukaan pitämään osuutensa vaikka Helsingistä käsin, sanoo Enwald.

Muun yhteistyön osalta Anna Suorsa mainitsee Informaatiotutkimuksen yhdistyksen (ITY), jonka järjestämissä tilaisuuksissa on mm. keskusteltu siitä, mitä on informaatiotutkimuksen koulutus.

– Informaatiotutkimuksen yhdistyksessä olemme tutkijoina aktiivisesti mukana. ITY:n lisäksi meillä opiskelijat varmaan tietävät parhaiten Kirjastoseuran. STKS:n osalta olisi ehkä hyvä olla enemmänkin yhteydessä meidän opiskelijajärjestö Indexiin, kertoo Enwald.

Informaatiokäyttämisen kiinnostaa gradun tekijöitä

Millaiset aiheet ovat olleet gradun tekijöiden suosiossa viime vuosina?

– Aika usein on ollut aiheita informaatiokäyttämisen teemoista. Näihin on helppo tarttua, kun voivat liittyä omaan lähipiiriin tai harrastuksiin, jolloin voi tutkia millaista käyttämistä ja tiedonlähteitä valittuun aiheeseen liittyy. Jonkin verran on ollut kirjastoihin ja julkaisutoimintaan liittyviä aiheita, lisäksi joitakin avointa tiedettä tai muuten tutkimustoimintaa tai tutkimusinstituutioita käsitteleviä aiheita, kertoo Enwald.

– Kirjastoihin tai laajemmin tietoperustaisiin organisaatioihin liittyviä aiheita on myös, ne voivat koskea vaikkapa hiljaista tietoa tai verkostoitumista. Toisaalta Oulun yliopistolla on vahva teknologiapainotus ja meilläkin se näkyy. Ihmisen suhde teknologiaan ja siihen liittyvät kysymykset kiinnostavat, mainitsee Suorsa.

Edellä mainittujen teemojen lisäksi tutkimusta on tehty tekoälyn lukutaitoa koskevista teemoista. Tästä aiheesta on julkaistu Heidi Enwaldin ja Noora Hirvosen artikkeli Signumissa 4/2021.

Entä näkyykö viestintäteknologian kehitys teillä tutkimusaiheissa tai opiskelijoiden kiinnostuksen kohteissa?

– Kyllä se tavallaan läpileikkaa esimerkiksi tietokäyttötymisen teemoja, jos tutkitaan vaikka sosiaalisen median käyttöä tai mitä palveluita nuoret käyttävät, sanoo Enwald.

– Ja kyllä nuoria opiskelijoita mietittää nämä teemat ja mitä on taustalla, ja samalla vaikka mis- ja disinformaatioon liittyvät asiat. Ukrainan tilannekin on ollut esillä ja se, miten aiheisiin voisi tarttua. Näihin liittyen on keskusteltu milloin se olisi nimenomaan meidän alan tutkimusta ja milloin se menee jonkin toisen tutkimusalan puolelle, kertoo Suorsa.

Tieteellisten kirjastojen osaamistarpeita huomioitu opetuksessa

Entä sivuaineet, millaisia painotuksia niihin liittyy Oulussa?

– Suurin osa valitsee humanistia sivuaineita. Toisaalta kun opiskelijoina on myös ihmisiä, joilla on jo ai-

empaa opiskelutaustaa, niin heillä voi olla vaikka luonnontieteellinen tausta. Itsellänikin oli maisterin tausta biokemiasta, kun tulin opiskelemaan informaatiotutkimusta, sanoo Enwald.

Oma osaaminen ja käytännön työhön liittyvät osaamistarpeet voivat mietityttää opiskelijoita paljonkin.

– Olisi hyvä kuulla enemmän kirjastokentän näkemyksiä vaikkapa siitä, millaisista sivuainevalinnoista oikeasti on hyötyä, sanoo Enwald.

– Yritämme kyllä kannustaa opiskelijoita miettimään omaa osaamista. Sehän voi olla esimerkiksi ihmisryhmien kanssa toimimiseen liittyvää osaamista, jotain sellaista mitä opiskelija ei itse ole tullut edes ajatelleeksi. Tai jos on kokemusta jossain tutkimusryhmässä toimimisesta, niin sellainen on tärkeää mainita etenkin, jos on hakemassa töitä tieteellisestä kirjastosta.

Onko opetuksessa huomioitu tieteellisten kirjastojen palveluihin liittyvää osaamistarvetta?

– Kyllä, meillä on kurssi otsikolla Informetriikka, tieteelliset kirjastot ja avoin tiede. Siellä tulee kaikenlaista näihin liittyvää, sanoo Enwald.

– Meillä on myös kurssi Tietoperustaiset organisaatiot ja asiantuntijuus, siinä on tieteelliset kirjastot ja niiden johtaminen yhtenä teemana. Kurssilla on yliopiston kirjastonjohtajia mukana vierailevina luennoitsijoina. Lisäksi on kurssi Kirjastopalvelujen kehittäminen, jossa painotus on ollut yleisten kirjastojen palveluissa ja niiden kehittämisessä, mutta mukana on myös tieteellisiin kirjastoihin liittyviä näkökulmia, kertoo Suorsa.

Oulussa on kandidivaiheen opintojen osana pakollinen harjoittelu. Sen moni tekee yleisissä kirjastoissa, mutta joillakin harjoittelupaikkana on tieteellinen kirjasto. Harjoittelussa voi oman kiinnostuksen mukaan suuntautua ja saada käytännön kokemusta.

– Ja perusopintovaiheessa tulee tiedonhankinnan ja -haun kurssilla aiheen käsittelyä erilaisten kirjastojen näkökulmasta, eli tässäkin on myös tieteelliset kirjastot huomioitu, sanoo Suorsa.

Oulussa ei ole erikseen kerätty tietoa työelämään sijoittuneista, mutta Enwald kertoo siitä oman arvionsa.

– Näppituntumalla sanoisin, että aika moni haluaa työskennellä yleisissä kirjastoissa, ehkä vielä useampi kuin esimerkiksi Tampereelta valmistuneista. Muita kiinnostuksen kohteita ovat esimerkiksi viestintätehtävät, järjestötoiminta ja työskentely tieteellisissä kirjastoissa ja tutkimusinstituutioissa.

Tutkimushankkeissa tekoälyn lukutaitoa ja terveysteemoja

Millaista on Oulussa tehtävä tutkimus informaatiotutkimuksen alalla?

– Informaatiotutkimuksen osalta meillä on tavallaan yksi tutkimusyhteisö ja erikseen rahoitetut tutkimushankkeet. Lisäksi on itsenäisiä tutkijoita, jotka tekevät väitöskirjaa jollain hankkimallaan rahoituksella tai työn ohessa, kertoo Suorsa.

Parhailtaan käynnissä olevista hankkeista Enwald mainitsee tekoälyn lukutaitoon liittyvä hankkeen sekä RECIPE-hankkeen. RECIPE on Strategisen neuvoston rahoittama tutkimushanke, jossa teemana on kaupunkisuunnittelu pandemioiden ennaltaehkäisyä välineenä. Äskettäin on myös päättynyt useita tutkimushankkeita.

– Tutkimuksen osalta hyvin paljon riippuu siitä, mihin rahoitusta saadaan ja millaiselle tutkimukselle on jatkuvuutta. Terveysteema alkoi silloin, kun itse aloitin väitöskirjan tekemisen. Siitä tuo tutkimusala lähti kehittymään ja edelleen tehdään terveyteen liittyvää tutkimusta, sanoo Enwald.

Entä millaisia voisivat olla opetuksen liittyvät teemat, jotka tulevat painottumaan tulevaisuudessa? Tällaisista teemoista yksi on Heidi Enwaldilla heti mielessä.

– Yksi asia, joka tulee jatkossa näkymään enemmän, on datanhallinta. Sehän liittyy myös tieteelliseen viestintään. Datanhallinta tulee olemaan myös opiskelijoille yhä tärkeämpi aihepiiri ja he joutuvat omista opinnoistaankin miettimään oman datansa hallinnointia ja mitä siinä pitää ottaa huomioon. Ja etenkin tieteellisissä kirjastoissa heillä voi olla työtehtäviä, joissa he auttavat tutkijoita datanhallinnassa. ✦

Lähde:

ENWALD, H. & HIRVONEN, N., 2021. Tekoälyn lukutaito – valmiuksia joita jo tarvitsemme. *Signum* 53 (4), 26–30. <https://journal.fi/signum/article/view/113614>

Kirjoittaja:

MIKA HOLOPAINEN
Helsingin yliopiston kirjasto
mika.holopainen@helsinki.fi